

शब्द

शब्द ही मानवाला केवढी मोठी देणगी आहे. हजारो वर्षांपासूनच ज्ञान आणि अनुभव हे शब्दांच्या साह्याने आपल्याला आताही जाणवून घेता येतात. ईश्वराने तप करून प्रथम ऋत म्हणजे ईश्वरी संकल्प निर्माण केला. त्यापासून सारे सृष्टीनियम आले. त्यांच्याप्रमाणे सारे घडत गेले. आणि सत्य जन्माला आले. हे सत्य तिथे हजर नसणाऱ्या मानवांना आणि त्यांच्या पुढच्या पिढ्यांना कळावे म्हणून शब्द निर्माण झाला. त्याच्याबरोबर वाग्देवी सरस्वती वाणीचे रूप लेवून आली आणि मग शब्द आणि त्यांचे अर्थ हे सतत एकत्र राहायला लागले. जगताच्या पितरांचा म्हणजे शिवपार्वतीचा अतूट असणारा सहवास वर्णन करताना कविश्रेष्ठ कालिदासाने त्यांना शब्द आणि अर्थ यांचीच उपमा दिलेली आहे.

ईश्वरी संकल्प काय आहे, सृष्टीनियम काय आहेत, सर्व घटनांचा कार्यकारणभाव आपल्याला कळावा म्हणून ईश्वराने शब्दांची योजना केली. शब्दांच्या साह्याने सत्याची उपासना करायची आणि सत्याच्या उपासनेतून ऋताकडे पोहोचायचे असा मार्ग आखून दिला. पण असत्याची निर्मिती शब्दांच्याच साह्याने करून मानवाने या सर्व प्रयत्नांवर बोळा फिरविला. प्रत्यक्षात कधीच अस्तित्वात येत नसलेले, कधीच घडत नसलेले असत्य मानवाच्या मनात शब्दांच्याच साह्याने घर करून राहते. त्याच्याच वाणीने म्हणजे शब्दांनी त्याचा प्रचार होत राहतो.

नाद आणि अर्थ यांच्या माधुर्याने अमृताच्या गोडीलाही मागे टाकू शकणारे शब्द, असत्याला आधार देण्यासाठी उभे राहतात तेव्हा स्पर्धा करतात अत्यंत जहाल विषाशी ! वस्तूंचे आणि घटनांचे यथार्थ वर्णन न करता विपर्यस्त चित्र उभे करून अनर्थ करतात. नसलेल्या वस्तू प्रत्यक्षात आहेत असा आभास निर्माण करतात. आणि शब्द जेव्हा सत्तेच्या आणि पैशाच्या गुलामीसाठी राबायला लागतात तेव्हा तर ते माणसाला काय वाटेल ते करायला लावू शकतात.

पण मग या असत्याच्या थैमानाला आवर घालण्यासाठी, सत्तेचा आणि पैशाचा जुलूम उलथून पाडण्यासाठी आणि सत्याला परत सिंहासनावर बसवण्यासाठी उभे राहतात शब्दच. हे शब्दच कानावर पडावेत यासाठी आपण आसुसलेले असतो. त्यांचाच सत्कार करायचा असतो, त्यांचाच प्रचार करायचा असतो. त्या प्रलयातून नवे जीवन अंकुराप्रमाणे बाहेर येते आणि फुलांप्रमाणे

आकर्षक सौंदर्यही जन्माला येते. त्याचे दर्शन झाले म्हणजे जीवनाचे सार्थक झाले असे समजायला हरकत नाही.

मल्लिकार्जुन शिव प्रामाणिक ज्ञानिनाथ हे मूळ, स्वर्णि तपस्वी प्रामाणिक ज्ञानिनाथ हे मूळ

- भीष्मराज बाम
(‘मना सज्जना’ या पुस्तकातून)